

Bohoslužebný zpěv v době protiepidemických opatření

- hledání možností v omezení, sdílené zkušenosti i inspirace k tvořivosti a prohlubování hudebního života církve

Úvodní vysvětlení

Zpěv a hudba mají pro církev a její bohoslužebný život velkou důležitost. V Církvi československé husitské se důrazem na hudební stránku bohoslužby a na zpěv písní obce projevuje zřejmá návaznost na liturgické tradice východního a západního křesťanství a na písňové bohatství reformace, rozvíjející obecné kněžství. Základním výrazem liturgie ČČSH je Liturgie podle patriarchy Karla Farského a její ústrojnou součástí je společný zpěv shromáždění ze Zpěvníku.

Jsou však zcela mimořádné situace, kdy zpěv není z důvodu šíření nákazy povolen. Taková situace nastala v čase pandemie. Z hlediska šíření kapének je zpěv rizikovou činností a z tohoto důvodu byl od října 2020 omezován a zakazován v rámci opatření v čase pandemie COVID-19. Církev přestaly zpívat nebo zpěv omezily na duchovní a jednotlivé zpěváky (kantory). V protestantských církvích, kladoucích zcela zásadní důraz na společný zpěv shromáždění, se nejprve projevila omezení ve zkracování počtu slok a později zpěv nahradilo čtení textů písní kombinované s varhanní hudbou.

Skromnost bohoslužby oproštěná od slavnostních prvků může sice vést k soustředěnosti na Boží slovo, k vroucím a spontánním modlitbám i k objevení ticha. Přesto pozastavení, vyloučení a omezení zpěvu není dlouhodobě možné. Zpěv v církvi je oslavou a chválou Boha Otce (Ž 96,1-2; Ž 150,1-5) a jeho Syna Ježíše Krista (Zj 5,13; Zj 7,10). Je jedním z projevů Ducha svatého (Ef 5,19). Boží moc a milost se nadá popsat jen lidskými slovy, jak to zaznívá v modlitbě v Liturgii podle patriarchy Karla Farského: „...tvoje moc je nevýslovná a milosti síla nevypravitelná“. Proto je tak významnou složkou a formou náboženské komunikace zpěv, hudba a umění.

Čas omezení zpěvu při bohoslužbách nepřinesl jen zjevnou redukci liturgického života, ale i tvořivé hledání nových způsobů a forem slavení bohoslužby. V tomto jistě neúplném materiálu liturgického charakteru jsou shromážděny některé zkušenosti a inspirující náměty. Důležité je však rozlišit, co je v nich jen dočasné a zcela mimořádné v souvislosti se striktními omezeními zpěvu a účasti na bohoslužbě v čase epidemie, a co naopak může být inspirující pro obohacení podoby liturgického a umělecky tvořivého jednání v kterékoli době s ohledem na konkrétní místní situaci.

Liturgie jako dialog s možnostmi jejího slavení v omezeném počtu

1) Liturgie zpívaná duchovními a zpěváky

- Liturgie podle patriarchy Karla Farského v plné zpívané podobě může být slavena v mimořádné situaci i dvěma duchovními. Jeden duchovní liturgii vede a druhý duchovní zpívá sólově liturgické odpovědi, pokud nemohou účastníci (obec) zpívat. Společně jsou pak všemi účastníky hlasitě recitovány části: společné doznání vin, vyznání víry a modlitba Páně.

- Liturgii mohou slavit tři a více duchovních, kteří odpovídají v responsoriálních částech tomu, který ji vede.

- Liturgické odpovědi a písně zpívá varhaník nebo zpěvák (kantor).

- Liturgické odpovědi může zpívat z kůru (odděleného místa) pěvecký soubor.

Tímto způsobem, kdy zpívané responsoriální modlitby přednášejí dva nebo tři duchovní nebo odpovídá kantor či pěvecký soubor, může být sloužena i Pobožnost podle Františka Kalouse.

2) Liturgie recitovaná a její kombinace s hudbou

Podoba Liturgie podle Karla Farského je zpívaná, přesto se všechny zpěvné části mohou recitovat, jak uvádí bohoslužebný řád CČSH. Možná je také kombinovaná forma zpěvu a recitace, případně spojená s varhanním doprovodem.

Nabízejí se tyto varianty:

- Duchovní zpívá části liturgie obvyklým způsobem s doprovodem varhan a odpovědi jsou účastníky bez varhanního doprovodu recitované.

- Liturgie je recitovaná duchovním i účastníky bez doprovodu varhan, případně s melodií na varhany jako podkresem (melodram).

Zpěv duchovních písní a hudba v liturgii

Aktivita věřících se projevuje aktivní účastí, k níž náleží právě zpěv, ale také i nasloucháním. Naslouchání není pasivitou, ale má být „aktivním nasloucháním“ slova a hudby. Písně ze Zpěvníku jsou určeny ke společnému zpěvu společenství věřících, ale lze je využít i k sólovému zpěvu. Současně se nabízejí i duchovní písně a hudba z ekumenické šíře a nové tvorby. Hudba při bohoslužbě může být i instrumentální. Kněz dbá na to, aby umělecké projevy měly úroveň a byly v souladu se zvěstí evangelia a učením církve.

Tvůrčí přístup ke Zpěvníku nabízí tyto možnosti:

- Píseň je zpívána sólově zpěvákem (kantorem) bez doprovodu i s doprovodem.
- Píseň zpívá pěvecký soubor.
- Text duchovní písně je recitován se soustředěním na obsahovou stránku textu, neboť se jedná o duchovní poezii.
- Melodii duchovní písně hrají varhany.
- Střídavě se recitují texty písní a zaznívají melodie na varhany.

Četba sloky písně je možná společná nebo jednotlivcem (duchovním či lektorem). Na ni může navázat varhanní improvizace vycházející z melodie písně.

- Text je čten v tichosti a rozjímá se nad ním.

Tímto „rozdělením“ textové a hudební části si můžeme uvědomovat smysl textu duchovních písní (jeho zvěstného sdělení i liturgické funkce) a současně vnímáme melodii jako hudební dílo.

- Během bohoslužby zaznívá hudba na varhany nebo další hudební nástroje.
- Ve vhodné míře je využita reprodukováná hudba.
- Bohoslužbu lze prokládat recitací žalmů.
- Lze doporučit písně k osobnímu či rodinnému čtení Písma a modlitbě.

Záměrem těchto předkládaných seskupených zkušeností a inspirujících námětů z liturgické praxe je podpořit rozvíjení hudebního života církve – jeho větší bohatosti, pestrosti, a zvláště kvality, a to v podobě liturgického zpěvu duchovních, rozvíjeného zpěvu obce, více uplatňovaného sólového zpěvu (kantora) a pěveckých souborů i užší spolupráce s hudebníky, hrajícími na varhany i další hudební nástroje. Budete-li moci připojit své vlastní zkušenosti a náměty, bude to vítáno.

K neděli Cantate L.P. 2021

Z podkladů zpracoval a připravil

ThDr. Tomáš Butta

VIII. patriarcha CČSH a správce církve